

הנגשת מחסות ציבוריים לשהות ממושכת בזמן חירום

המלצות תכנון לרשויות מקומיות

ד"ר סיגל וקס: ראש תחום פרסונליזציה
ורצף של שירותים, ישראל מעבר למגבלות

מחמוד חרבאוי: מנהל תכניות,
ג'וינט ישראל מעבר למגבלות

ד"ר מיכל טנא רינדה: מרפאה בעיסוק, מורשה
לנגישות השירות, בדגש על הנגשה קוגניטיבית ונפשית

הנגשת מחסות ציבוריים לשהות ממושכת בזמן חירום

המלצות תכנון לרשויות מקומיות

מסמך זה נועד לספק ידע **משלים** לתקנות הנגישות ולהנחיות פיקוד העורף **בתכנון מחסות ציבוריים לשהייה ממושכת בזמן חרום**, באופן שייתן מענה מותאם גם **עבור אנשים עם מוגבלות**². המסמך מציג המלצות נגישות יישומיות להנגשה והתאמה של מחסות קיימים, עבור אנשים עם מוגבלות. אנו רואים במסמך זה חלק בלתי נפרד מ'תיק ניהול המחסה' הנמצא ברשות המקומית, אשר ייסקר, יאושר ויתורגל באופן מעשי בהתאם להמלצות המוצגות מטה. ההמלצות כתובות בצורה של רשימת פעולות לסימון (צ'ק ליסט) לצורך יישום פרקטי ככל האפשר.

תכנון המסמך נכתב באיבה של מלחמת 'חרבות ברזל' ומכוונים לתרחיש בטחוני שדורש שהייה ממושכת של מספר שעות או ימים במחסות המוניים, מתחת לפני הקרקע, המיועדים לכלל הציבור, ביניהם, אנשים עם מוגבלות. המונח מוגבלות כלשונו בחוק שוויון זכויות אנשים עם מוגבלות (התשנ"ח 1998), מתייחס לאנשים עם מוגבלות פיזית/מוגבלות בניידות, לקות שמיעה או חרשות, לקות ראייה או עיוורון, מוגבלות קוגניטיבית ותקשורתית, מוגבלות נפשית ועוד. ההמלצות המוצגות במסמך זה כתובות ברוח **חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התשנ"ח-1998)**, אך יכולות לסייע בהנגשה של המחסות והתאמתם לכלל התושבים, כדוגמת קשישים, אנשים הסובלים מחרדה ועוד.

מחסות ציבוריים, כלשונם, מהווים חלק ממגנות העורף ומיועדים לאוכלוסייה שתבחר להיכנס אליה בהיעדר מיגון תקני או מעטפת תמיכה נדרשת בעתות חירום. מחסה ציבורי הינו "מקום שאינו מקלט, אשר נועד לשמש מחסה ארעי לציבור בשעת התקפה" (מחסות ציבוריים-מנחה מקצועי, 2024).

החומרים המוצגים במסמך זה מתבססים על תקינה קיימת ומקורות מידע מהארץ ומהעולם הנוגעים לאירועים ביטחוניים ומשברי אקלים שונים, מהם ניתן להקיש וללמוד על אופי הניהול והתכנון של מחסות מוגנים המוניים, הנגשים גם לאנשים עם מוגבלות. בסוף המסמך קיימת רשימה של קישורים רלוונטיים לתקנות הנגישות למצבי חירום בישראל. כמו כן, קיימת רשימה של מקורות מידע מהעולם אשר יכולים לספק מידע מעשי ליישום המלצות המסמך הנוכחי.

המסמך נוצר על ידי ג'וינט-ישראל מעבר למוגבלות, בשיתוף עם ד"ר מיכל טנא-רינדה, מרפאה בעיסוק, מורשת נגישות ויועצת מומחית בנושא ותודה מיוחדת ליהודה מרון - פרויקטור של משרד הביטחון לקידום האסדרה של נגישות שירותי שעת חירום לאנשים עם מוגבלות, שעזר בפיתוח וכתובת המסמך.

אנו תקווה שתמצאו במסמך זה את הידע והפרקטיקה הרלוונטית למימוש האחריות החברתית האישית והקולקטיבית שלנו למוגנות ולחוסן אישי, קהילתי ורשותי במצבי חירום.

ליצירת קשר להטמעה וייעוץ, ניתן לפנות ל:

מחמוד חרבאוי, mahmoudhi@jdc.org

ד"ר סיגל וקס, sigalva@jdc.org

2 מסמך זה הינו מסמך המלצות המגיע כמוצר משלים לדרישות החוק, התקן והתקנות. אין מסמך זה מהווה תחליף לייעוץ של מורשה נגישות שירות ומורשה נגישות מתו"ס (מבנה, תשתיות וסביבה), הנדרשים על פי חוק בהליכי מיפוי והנגשה של שירותים ומרחבים ציבוריים.

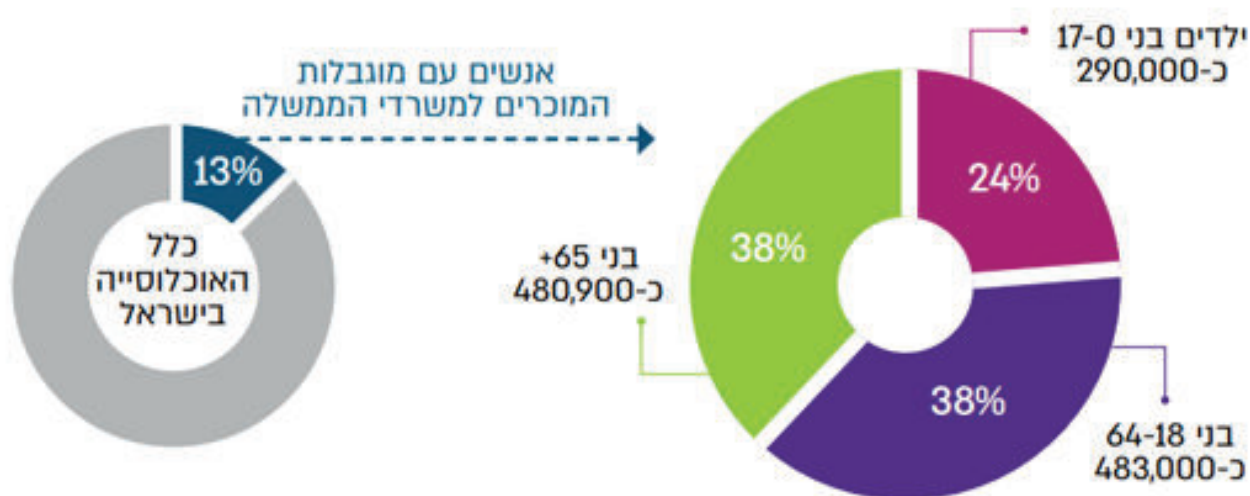
תוכן העניינים

4	1. רקע: מציאות החיים של אנשים עם מוגבלות במצבי חירום לאומיים
6	2. הכנה והתארגנות מקדימה לשימוש במחסות מוגנים המוניים
6	א. ידוע והכוונה של אנשים עם מוגבלות למרחבים בעלי נגישות גבוהה (ראה נספח הרחבה):
6	ב. מיפוי ואיתור:
6	ג. הכנה והדרכה לצוות הרשות:
7	ד. העברת מידע ברור ונגיש לתושבים:
8	3. המלצות יישומיות להפעלת מחסות בעת חירום:
8	א. הליך הקליטה:
8	ב. מידע אישי
9	ג. ניתוב מושכל של התושבים למרחבי המחסה השונים:
9	ד. מתן מענה לדרישות מיוחדות (דוגמאות):
9	ה. הנגשת הליך היציאה מהמחסה
10	4. הנגשה והתאמה של מחסות קיימים (ראה נספח 1):
10	א. תשתיות
11	ב. יצירת מרחבים ייעודיים (ראה שרטוטים לדוגמה בנספח)
11	ג. שילוט והתמצאות
11	ד. אמצעי הפעלה נגישים
12	5. אמצעים להעברת תקשורת ומידע:
12	א. מסירת מידע כללי
13	ב. מסירת מידע אישי:
14	6. אביזרי עזר וטכנולוגיה מסייעת:
14	א. אביזרים וציוד
14	ב. תחזוקה
15	ג. אחסון
15	7. הנגשה אנושית בשהות ממושכת
15	א. מתן מענה אנושי
16	8. נהלים לשהות ממושכת נגישה:
17	9. רשימת מקורות:
18	10. קישורים נוספים – המלצות יישומיות ודוגמאות מוחשיות:
19	11. נספח הרחבה – מונחי יסוד והמלצות ליצירת תשתית מרחבית נגישה:

1.

רקע: מציאות החיים של אנשים עם מוגבלות במצבי חירום לאומיים

בישראל חיים כ-1.7 מיליון אנשים המתמודדים עם מוגבלות בכל טווח הגילאים (המהווים כ-18% מכלל האוכלוסייה (ברלב ואחרים, 2023), מתוכם כ-13% (כ-1.25 מיליון) מוכרים רשמית למשרדי הממשלה.

קיים אומדן גס של חלוקה לפי סוגי מוגבלויות המראה כי 4% מהאוכלוסייה מתמודדים עם מוגבלות פיזית, 3% עם מחלות כרוניות, 2.4% עם מוגבלות נפשית, 0.6% על הספקטרום האוטיסטי, 0.6% עם מוגבלות ראייה, 0.6% עם מוגבלות שמיעה ו-0.4% עם מוגבלות שכלית-התפתחותית (אחוזים מתוך כלל האוכלוסייה)².

עבור אנשים המתמודדים עם מוגבלות, מצבים של חירום ומשבר לאומי מציבים אתגרים נוספים על האתגרים בהם פוגשת האוכלוסייה הכללית. אתגרים אלו קשורים בקשיים לוגיסטיים, דרכי הגעה ושהייה במרחבים מוגנים, אתגרים הקשורים לטיפול רפואי ולהתמודדות חברתית, רגשית ונפשית עם המצב, מעמסה נוספת על בני המשפחה ועוד. נתונים מהעולם ומישראל מעידים באופן חוצה תרבויות, מגזרים ומגדרים, כי אנשים עם מוגבלות זוכים למוגנות נמוכה יותר משמעותית (עד כדי לא קיימת), ביחס לאוכלוסייה הכללית, ונפגעים יותר מהמצב באופן גופני, בריאותי או רגשי. צפו בסרטון "[אנשים עם מוגבלות במצבי חירום לאומי](#)".

במצבי חירום אנשים עם מוגבלות בישראל, גם בשנת 2025, מדווחים כי הם: "יושבים ומתפללים בזמן אזהרה", מאחר וזה הדבר היחיד שנותר להם לעשות, בשעה שכולם סביבם נעלמים למרחבים המוגנים והם נותרים לבד, חשופים. יחד עימם, בני המשפחה נאלצים לבחור בין שהייה עם היקרים להם במרחב חשוף, לבין שמירה על המוגנות האישית שלהם. דילמה יומיומית ובלתי אפשרית להתמודדות.

יתרה מזאת, ידוע כי במהלך מלחמת "חרבות ברזל", פונו כ-130,000 אזרחים מאזורי הלחימה - כ-70,000 מיישובי עוטף עזה וכ-60,000 מיישובי קו העימות בצפון (ברלב ואחרים, 2023). יחד עם זאת, אנשים וילדים עם מוגבלות המוכרים על ידי משרדי הממשלה היוו כחות מ-7% מכלל המפונים - מספר גדול של אנשים עם מוגבלות כלל לא פונו בזמן חירום מידי, שכן לא הייתה דרך פינוי נגישה, לא היה לאן לפנותם או שהיו זקוקים למענים מותאמים אשר לא היו (ועדיין אינם) בנמצא.

לעניין זה קיימות דוגמאות רבות:

- א. אנשים המשתמשים בכיסאות גלגלים, הליכונים או אמצעי **ניידות** אחרים אשר אינם מסוגלים כלל להגיע למרחב המוגן או לעמוד בטווח הזמן הנדרש להגעה למרחב מוגן
- ב. אנשים עם **לקויות חושיות** (שמיעה או/ו ראייה), אשר אינם שומעים את האזהרה או את ההנחיות הקוליות הניתנות, או אשר מתקשים להתמצא במרחב ולאתר את מרחבי המוגנות ולהגיע אליהם בזמן
- ג. אנשים **על הרצף האוטיסטי** המתמודדים עם הצפה חושית ורגשית קשה במצבי חירום, אשר עלולה לגרום להם לחוויה של ניתוק מהסיטואציה, כניסה למצבים של חרדה וחוסר תפקוד
- ד. אנשים עם **מוגבלות קוגניטיבית** (שכלית התפתחותית) אשר מתקשים להבין את המתרחש ולהתמודד עם השינויים הפתאומיים והתפקודיים הנדרשים מהם בזמן אמת ובמהירות.
- ה. אנשים המתמודדים עם **מוגבלות נפשית** מוכרת או חדשה בגין המצב, אשר עלולים לפתח מצבים של חרדה קשה ומצוקה נפשית בזמן אמת, אשר מקשה על היכולת לתפקד ולהתמודד עם מצב החירום ועלולה להחמיר את המוגבלות הנפשית.
- ו. אנשים המתמודדים עם **מצבים בריאותיים** קשים או כרוניים אשר תלויים במכשור רפואי ברמה של חיים ומוות.

לעניין זה מתייחס גם סעיף 11 **באמנת האו"ם** המתייחס ל"צורך להבטיח הגנה ובטיחות לאנשים עם מוגבלות במצבי סיכון. זאת מכיוון שאנשים עם מוגבלות נפגעים יותר במצבי משבר וחירום, רמת המוכנות שלהם לשעת חירום נמוכה יותר, כמו גם רמת המוכנות של המדינה לתת להם מענה בשעת חירום."

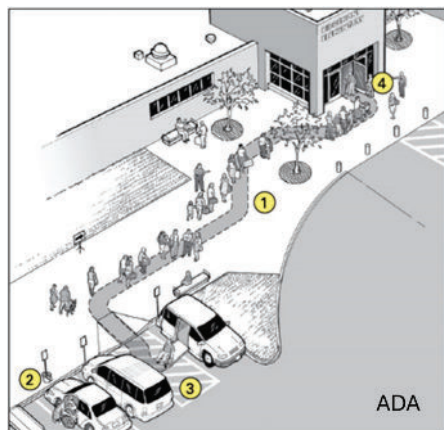
החוברת הנוכחית נכתבה במטרה להבטיח את מימוש הזכות בסיסית של כל אדם למוגנות, על אחת כמה וכמה עבור אנשים עם מוגבלות (**חוק שוויון זכויות אנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998**), להבטיח כי "אף אדם לא נשאר מאחור" גם במצבי חירום. לצורך כך נכתבה החוברת הנוכחית שמטרתה להבטיח את מימוש האחריות שלנו כחברה למתן מענה הוליסטי, יישומי, הולם ומכבד לכל אדם, במצבי חירום ממושכים. בתוך כך, מספקת החוברת מידע פרקטי ויישומי המאפשר לגשר על פער המידע בין הרצון של הרשות להעניק מוגנות מותאמת לאנשים עם מוגבלות, לבין המענים הניתנים להם כיום על ידי הרשות. החוברת בנויה ממיפוי צרכים כרונולוגי של מצבי חירום ומתן המלצות נגישות יישומיות לכל שלב, בהתאמה, כולל דוגמאות להנחיות, נהלים, כרטיסי תקשורת, שרטוטים לארגון מרחבי של המרחבים וטיפים יישומיים לניהול המרחב המוגן במצבים של שהות ממושכת.

2.

הכנה והתארגנות מקדימה לשימוש במחסות מוגנים המוניים

על מנת להבטיח מוכנות בשעת חירום, יש חשיבות רבה להיערכות מקדימה. מבחינה שנעשתה עם מספר רשויות מייצגות, מרבית המרחבים המוגנים החדשים שנוצרו עומדים בתקנים הדרושים ויש רק לוודא כי כל ההיבטים המופיעים בהמשך מיושמים בשגרה וביתר שאת בעת חירום. בכל הנוגע למרחבים מוגנים ישנים יותר, ניתן לבצע את מרבית ההתאמות המופיעות בהמשך בקלות יחסית. ניתן להיעזר ברשימות המופיעות בפרק זה כצ'ק ליסט להיערכות ולביצוע בעת חירום.

א. ידוע והכונה של אנשים עם מוגבלות למרחבים בעלי נגישות גבוהה (ראה נספח הרחבה):

- כניסות ויציאות נגישות
- דרכי הגעה נגישות
- מרחב פנימי נגיש
- תאי שירותים נגשים
(או אפשרות להתקין שירותים כימיים)
- אפשרות לביצוע חלוקות פנימיות נגישות
של המרחב, המאפשרות מרחב מספק ופרטיות

ב. מיכיו ואיתור:

- מיכיו ואיתור (reaching out) של אוכלוסיות לצורך הבנה מעמיקה של הצרכים.
- העברה של סקר שיטתי ונגיש לגבי צרכים ואופני פינוי ומוגנות הנדרשים בזמן חירום.

ג. הכנה והדרכה לצוות הרשות:

- מתן הדרכה בתחום הנגישות לצוות ולנותני השירות ברשות
- הגדרת חלוקת תפקידים לצורך ניהול ותכנון מיטביים של המחסות
- כתיבת נהלי נגישות לפינוי ולניהול מחסה המוני (מבנה/מרחב, שירות והתנהלות), תוך מתן מענה על צרכי הנגישות במקום (ראה פירוט בהמשך).
- מתן מענה לליווי אנושי ולסיוע אנושי להליך הפינוי ולהליך הקליטה במחסה.
- מינוי רכז נגישות לנושא, שיעסוק בין היתר במשימות הבאות:

- הקמת מוקד מידע ומתן מענה לתושבים, באמצעים נגישים, בנושא של נגישות בזמן חירום.
- ביצוע מיפוי צרכים מהיר לתושבים הרלוונטיים, תוך כדי מצב החירום, אך גם כשגרה להבטחת מוכנות.
- וידוא הכשרה ומוכנות של כלל הצוותים הרלוונטיים.

ד. העברת מידע ברור ונגיש לתושבים:

- תכנון, הפקה ומסירה של מידע אודות המחסות עצמם, אופן ההגעה אליהם, אמצעי הנגישות במקום והציוד הנדרש. המידע יעבור בצורה נגישה, כולל באופן חזותי ואודיטורי, לכלל האוכלוסייה (פישוט לשוני, שימוש בייצוגים חזותיים, שימוש בכתב ברייל, הקראה קולית ועוד).
- יצירת מענה אנושי זמין ונגיש להמשך תקשורת בשגרה ובחירום.
- תכנון ועיצוב מפה נגישה של מיקום המחסות הרלוונטיים, הכוללת מפה של פנים המחסות, לשירות הציבור. מומלץ לייצר גם סרטון הכרות עם המחסות השונים (מה נמצא במקום ואיך הוא נראה) ולערוך סיור היכרות מוקדמת עם המרחב לתושבים המעוניינים בכך (מפחית חרדה ומאפשר לקחת אחריות אישית והתארגנות מותאמת מצד האדם ומשפחתו).
- הכנה של רשימת ציוד מלאה, המיועדת לתושבים, למצב של שהות ממושכת של מספר ימים. חשוב שהרשימה תהיה מותאמת למחסה, בהתאם למרחב הקיים בו ולמשאבים העומדים לרשותו (לדוגמה: אמצעי בישול, קיום של מקלחת ועוד).
- שיתוף מומחי ידע מניסיון בהליך ההנגשה של המרחבים המוגנים.

דוגמה לרשימת ציוד לתושבים³:

ציוד אישי

בנוסף לציוד שקיבלנו בערכה חשוב שנכין לנו גם ציוד אישי שמתאים לנו.
ניתן לסמן את הציוד הדרוש לנו:

 ציוד להרגעה עצמית • כדור 'לחץ' • שמיכה כבדה • דובי או כרית • אצניות אקוסטיות או אטמי אוזניים • אפליקציה לנשימות	 אביזרי עזר • משקפיים • טלפון נייד • מקל הליכה • מכשיר שמיעה • לוח תקשורת • אייפד • עט ודף	 מוצרים לנקיון וטיפול אישי • מגבונים • נייר טואלט • חומר חיטוי • דלי מתאים לצרכים • שקיות זבל	 מים ואוכל • שישית בקבוקי מים • אוכל יבש (לדוגמה: קופסאות שימורים, חבילות של קרקרים או ופלים) • מזון מיוחד (אנשור, מטרנה) • כלי אוכל
 בגדים • בגדים להחלפה • שמיכה	 ציוד לחיות שירות • מים ואוכל • שקיות לצרכים • כרית לישיבה/שכיבה • עיתונים לצרכים • מסמכים רשמיים	 ציוד נוסף • מקרר קטן או צידנית עם קרחונים לאחסון של תרופות או מוצרי מזון חשובים • מטענים ניידים, כבלים או בטריות להטענה של ציוד או מכשור רפואי	 ציוד רפואי ותרופות • ציוד רפואי חשוב (לדוגמה: מחולל חמצן, פג הזמנה, משאבת סוכר) • כרית/מזרן • תרופות • חיתולים • רשימה מסודרת של תרופות • רשימת טלפונים של מטפלים • כרטיס רפואי שלנו (דרכי התקשורת, דברים שצריך/אסור לעשות)
• במידה ויש מטפל יש להכין גם עבורו את כל הציוד הנדרש. • נארגן את כל הציוד בצורה מסודרת בתיק נייד. • נבדוק את הציוד כל שבוע: חשוב שהציוד יהיה תקין, טעון ומתאים.			

3.

המלצות יישומיות להפעלת מחסות בעת חירום:

הרשימות בפרק זה נועדו לסייע בהיערכות בחירום למתן מענה מדויק ומותאם לאנשים עם מוגבלות ובני משפחותיהם, באופן היעיל ביותר. הן מתייחסות להליך הקליטה, לניתוב התושבים בזמן אמת, ולמתן מענה לצרכים העולים תוך כדי השהייה במחסה.

א. הליך הקליטה:

- מרחבי הורדה נגישים מרכבים/היסעים ו/אוטובוסים
- הכנת דלפק קליטה נגיש (ראה נספח 1).
- הכנת 'כרטיס רפואי' המשמש לדלייה של מידע רפואי חיוני מבאי המחסה (ראה דוגמה מטה).
- הכנה של טופס התאמות מיוחדות (שקעים, צורך בטמפרטורה מסוימת, קרבה לחלון, פינה צידית מבודדת יותר, פינה חשוכה/מוארת יותר וכיו"ב).
- הבניית שיטת עבודה לניתוב מושכל של האנשים לפי מרחבים מותאמים (לדוגמה: מרחבים משפחתיים, מרחבי שהייה לצד חלון/חצר אנגלית, מרחב גדול יותר לאדם על כיסא גלגלים ועוד) - תחילה וסימון השל אזורים בהתאם.
- שימוש בכרטיסיות תקשורת בהליך הקליטה ולאחריו.
- ליווי אנושי להליך הקליטה וההיכרות עם המקום (סיור במקום).
- חלוקה של ציוד רלוונטי (שעון להתראות חירום, צמיד לזיהוי קושי תקשורתי או מצב מסכן רפואי מסכן חיים ועוד).
- טיפים לתקשורת עם אדם עם מוגבלות

ב. מידע אישי

- חלוקה של מדבקות ממוספרות לזיהוי מספר מיטה/קופסאות אחסון לציוד גדול
- מדבקות לזיהוי ציוד ואביזרים
- מדבקות לזיהוי תרופות או ציוד בעל ערך

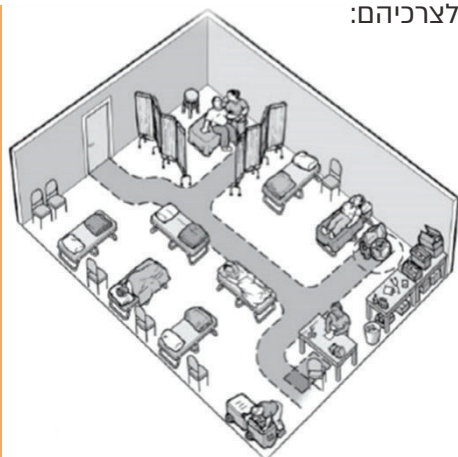
דוגמה לכרטיס רפואי אישי:

כרטיס רפואי אישי לזמן חירום:

פרטים אישיים: שם: _____ תאריך לידה: _____ מספר תעודת זהות: _____ טלפון נייד: _____ תיאור הקושי/מוגבלות: _____	התאמות נדרשות בזמן חירום: סיוע בניידות: _____ סיוע בסחיבה של ציוד: _____ התאמה בתקשורת ובשפה: _____ התאמה של מזון ושתייה: _____ ציוד רפואי: _____ הטענה של ציוד חשמלי: _____ מרחב מותאם לצרכים אישיים (מיוגדר לאי מרחב שקט): _____ אחסון בקירור: _____ אביזרים להרגעה (שמיכה כבדה/אוזניות אקוסטיות, מכשיר ריח, כדור לחץ ועוד): _____ התאמות נוספות או אחרות: _____
אנשי קשר לשעת חירום (שם ומספר טלפון): מטפל עיקרי / מלווה: _____ בני משפחה: _____ רופא מטפל: _____ קופת חולים: _____ ארגון / מסגרת: _____	

ג. ניתוב מושכל של התושבים למרחבי המחסה השונים:

בתוך המחסה הציבורי, מומלץ לאפשר תחילה של אזורים שיתאימו לצרכים שונים של פרטיות של אנשים עם מוגבלות ומלוויהם ולנתב את התושבים בהתאם לצרכיהם:

- מרחב משפחתי
- מרחב מותאם לשניים (אדם ומטפל/זוג)
- מרחב שקט/מבודד או אינטימי יותר (לא במרכז העניינים)
- מרחב הקרוב לנקודת יציאה או בקרבה לנקודת אוורור
- קרבה למרחבי שירותים ומקלחת
- מרחב טיפולי / מרכאה ארעית של המקום

ד. מתן מענה לדרישות מיוחדות (דוגמאות):

- התאמה של מרחב שקט/מבודד או אינטימי יותר (באמצעות אוהל קטן, מחיצה אקוסטית ועוד)
- התאמה של מרחב לשהות של כלב נחייה /חיית שירות
- התאמה של מערך ליווי וסיוע אנושי
- אחסון של תרופות או מזון מיוחד בקירור

ה. הנגשת הליך היציאה מהמחסה

תהליך היציאה חשוב מאוד ויש לתת עליו את הדעת בצורה רחבה. קיימת חשיבות גבוהה ביצירת ארגון מרחבי והתנהגותי סדור ומדויק לאופן היציאה של האנשים מהמחסה. כמו כן, יש לספק לתושבים מידע אודות המצב הנוכחי ולייצר הסברה ברור לאן יוצרים מהמקום ובאיזו צורה, מה הם פרטי ההתקשרות הרלוונטיים ועוד. כמו כן, ניתן להניח שבתהליך זה אנשים עם מוגבלות יצטרכו סיוע פיסי, סיוע בתיווך המידע ובליווי הליך היציאה מהמחסה.

*כל עקרונות ההנגשה שהוגו לאורך המסמך יחולו גם בשלב זה, של יציאה מהמחסה.

4.

הנגשה והתאמה של מחסות קיימים (ראה נספח 1):

פרק זה עוסק בהיערכות מוקדמת להתאמת מחסות קיימים, או מבנים הצפויים לשמש בעת חירום כמחסה (כדוגמת חניונים). הרשימות בהמשך מתייחסות לתשתיות

א. תשתיות

- בפוטנציאל האכלוס של החניון יש להביא בחשבון התייחסות מרחבית גדולה יותר מ-6 מ"ר (שטח מינימלי פר אדם, כפי שמוצג בתקינה) עבור אנשים עם מוגבלות בניידות, אנשים על הרצף האוטוטיסטי, אנשים עם מוגבלות נפשית ועוד.
- תשתיות נגישות לכניסה וליציאה המונית אל ומהמחסה, כולל זמינות של מעליות נגישות בזמן חרום (במידה ולא קיים פתרון חלופי אחר להפרשי הגובה במחסה או בדרך אליו).
- תשתיות ניווט והתמצאות נגישים במקום (התמצאות באמצעות שילוט, סימנים מובילים, צבעוניות או זהות מרחבית כמו שימוש בצללית של חיה + צבע).
- תשתיות מים - חיבור למים זורמים: כולל אפשרות לשימוש במים חמים במידת הצורך. נקודות נגישות ומותאמות לחלוקת מים (הכוונה לנקודות חלוקת המים, נגישות לגובה ומיקום, נגישות לאופן ההפעלה של ברז המים וכיו"ב)
- תשתיות חשמל: התאמה של כמות ומיקום נקודות חשמל/שקעים להטענה של ציוד רלוונטי (הטענה של כיסא גלגלים ממנוע, מחולל חמצן, אייפד, לוח תקשורת, מוסיקה להרגעה וכיו"ב).
- תשתיות חיבור לאינטרנט לצורך קיום תקשורת פנימית וחיצונית.
- תשתית לטלפון קווי - לצורך תקשורת עם החוץ.
- תשתיות אוורור טובות הכוללות התייחסות לשמירה על טמפרטורה נעימה, תנועה וזרימה של אוויר ומניעת ריחות של תחב ועובש. לצורך כך, ניתן גם להוסיף מפיצי ריח מלאכותיים עם ריח עדין.
- תאורה טבעית ככל שניתן, תאורה מלאכותית מלאה, עם אפשרות לדימור (עמעום התאורה במרחבים מסוימים) לצורך החשכתם באופן חלקי, בהתאם לצורך. תאורה ללא בובה/סינוור, כולל שימוש בתאורת חירום טובה (במקרה של הפסקת חשמל).
- מרחב נגיש ומותאם לשהות ממושכת, כולל עמדת שכיבה מוגבהת מותאמת (ראה איור 3).
- מרחבי תמרון מספקים לכניסה וליציאה

ב. יצירת מרחבים ייעודיים (ראה שרטוטים לדוגמה בנספח)

- תאי שירותים נגישים או/ו שימוש בתאי שירותים כימיים נגישים
- תאי מקלחת/רחצה נגישים או/ו שימוש בתאי רחצה כימיים נגישים

- מרחבי ישיבה והמתנה
- מרחבי רגיעה ומנוחה (לדוגמה: משטח דשא סינטטי, אזור עם מוסיקה ותאורה נעימה)
- מרחב פעילות (אזורים לפעילות הפגתית ומרחבים המאפשרים תנועה רחבה של הגוף).
- מסלול היקפי המאפשר נועה זורמת (מאפשר גישה מהירה, הליכות ותנועה, תנועה לחיות השרות או הבית הנלוות)
- מרחב ייעודי לטיפול רפואי (כולל מרחב אינטימי לביצוע פרוצדורות רפואיות).
- מטבחון נגיש
- אזור חלוקת מים ואוכל נגיש
- מרחבי גנרציה (מרחב הטענה של ציוד רפואי וכלי תקשורת)
- עיצוב נקודת 'מפגש' קבועה במחסה, לצורך סיוע בהתמצאות ובאיתור בני משפחה וחברים

ג. שילוט והתמצאות

- ככלל, יש לוודא קיום של שילוט נגיש בכל שלב, לכל שירות ובכל נקודה של 'צומת קבלת החלטות'.
- הכוונה ברורה ל"דרך נגישה" לאורך כל הדרך בתוספת חיווי לזמן ההגעה ומרחק עד להגעה למרחב המוגן.
- מתן חיווי חזותי ואודיטורי למצב של חירום מיידי ולמשך הזמן הרלוונטי (לדוגמה: אזעקה שמתקיימת ברגע זה ולמשך הזמן שנשאר עד להגעה למרחב מוגן או לשהות בתוכו).
- סימון ושילוט כניסות לחניון (במידה ויש שתי כניסות שונות יש לייצר מובחנות ביניהן). ניתן לעצב ערכה מוכנה מראש, לשימוש בזמן אמת. כל השילוט יהיה בשפה פשוטה בליווי ייצוגים חזותיים תומכים בטקסט (לדוגמה: הכוונה לתוואי הדרך למחסה, הכניסה למחסה, נקודות ציון מסוכנות, סימון נקודת הגעה ליעד).
- סימון ומספור אזורי השהייה (שימוש בצבעים, סמלים ומלל – במידה ואלו כבר קיימים בחניון ניתן לעשות שימוש בהם כנקודת ייחוס). ערכות סימון נגישות (בבחירת צבעים העומדים בניגודיות גבוהה של 70% לפחות), לאזורי השהייה בחניון. הסימון יכול להיעשות על פי חלוקה לצבעים או תיחום אזורים באמצעות צביעה של פס מוביל או אזור שלם על גבי הרצפה או הקיר.
- שילוט וסימון חדרי המדרגות לפי קומות וצבעים (צבע לכל קומה פונקציונאלית)
- עיצוב וסימון נקודת מפגש ברורה למקרה של ילד/מבוגר שהלכו לאיבוד ולא מצליחים לאתר את יקיריהם.
- הנגשה של כל פריטי המידע בתוך המחסה: סימון ושילוט מרחבי כניסה ויציאה, יציאת חירום, חלון חרום, אופני הפעלה של ציוד ומתקנים, סימון ושילוט נקודת מים (מי שתייה), לוח חשמל, שירותים ועוד.
- הסימון ייעשה גם באמצעות סימנים מישוריים (לדוגמה, מדבקה שניתן למשוש או סימון מובלט), על גבי נקודות ציון רלוונטיות, כניסות ויציאות, אזורי סיכון ואופני הפעלה של מתקנים.

ד. אמצעי הפעלה נגשים

- הנגשה של אמצעי הפעלה מתחילה ממיקום נכון שלהם במרחב, כולל התקנה בגובה ובמרחק הושטה מתאים:
- ידיות ואמצעי הפעלה נגשים לדלתות (כניסה ויציאה)
- פתיחה וסגירה נגישה של אמצעי הפעלה (ברזים, קולרים, הדחת מים בשירותים ועוד)
- מתקנים לחלוקת מים/אוכל/ציוד נגשים

5.

אמצעים להעברת תקשורת ומידע:

פרק זה עוסק בדרכי התקשורת עם הציבור, באופן שיאפשר להם להיערך מראש, לקחת אחריות על שהותם במחסה ולהיות אקטיביים בתהליך, דבר המגביר את תחושת השליטה ומקל על ההתמודדות עם מצב החירום. הרשימות בפרק זה עוסקות במסירת מידע כללי ואישי באמצעים שונים.

א. מסירת מידע כללי

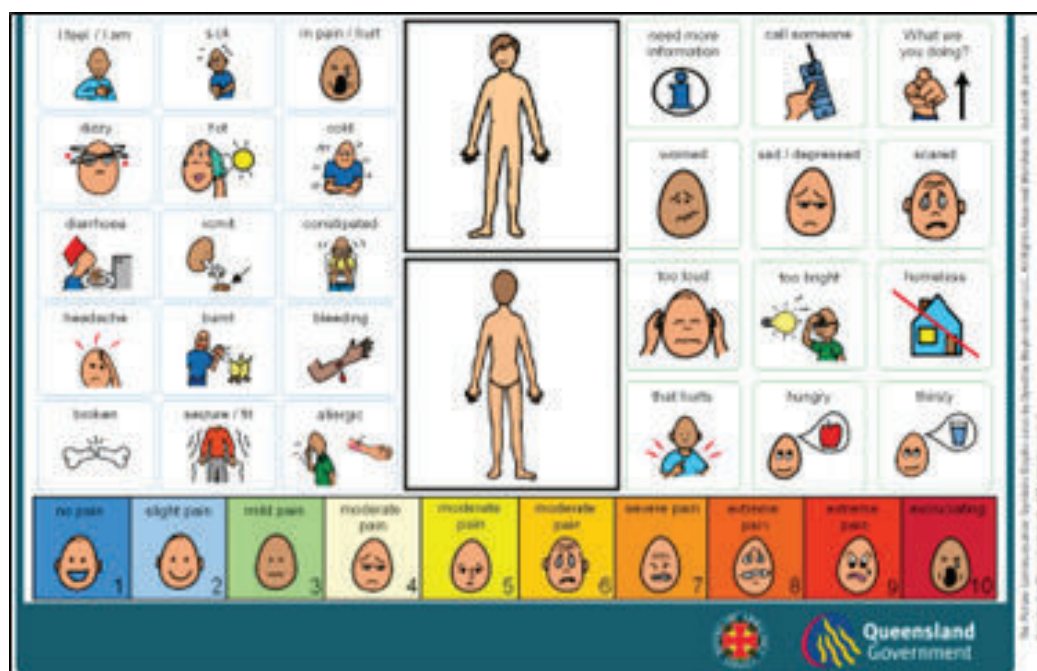
קיימת חשיבות גבוהה בהעברה של מסרים חיוניים בכמה ערוצים במקביל (אודיטורי, חזותי ועוד). יחד עם זאת, חשוב להקפיד להעביר את המסר המהותי בלבד, מבלי להכביד או לבלבל קשבית את באי המחסה.

- אמינות המידע: וודא שכל המידע מגיע ממקורות אמינים ורשמיים.
- שפה פשוטה: מסירת מידע חיוני בצורה איטית ובניסוח פשוט וברור בשפות הרלוונטיות.
- שימוש במערכות כריזה קוליות בצורה מדודה, בהתאם לצורך, תוך יצירת מובחנות קולית ברורה בין מסרים של חירום למסרים אחרים (לדוגמה: קריאה לחלוקת מים לעומת התראה של אזעקה תישמע באופן שונה או שיוצמד לה קול/סממן התחלתי שונה).
- שימוש במערכות כריזה חזותית (כמו מקרן על גבי קיר או מסכי טלוויזיה/מחשב) לצורך מתן חיווי ויזואלי למצב של סכנה/אזעקה. ניתן גם לעשות שימוש בשינוי תאורה, הפעלה של תאורה אדומה לחיווי של מצב חרום ועוד, כסימנים מוסכמים לחיווי של סכנה.
- הצגה של התכנים בצורה ויזואלית (לדוגמה: שימוש בשפת הסימנים, שימוש בתמונות).
- התקנה של מערכות התראה מותאמות (אודיטוריות וחזותיות) במרחבי חוץ (כמו חצר פנימית או חצר אנגלית).
- חיווי לזמן שעובר, לצורך התמצאות בזמן: שעון דיגיטלי גדול, שימוש בשעון חול גדול/דיגיטלי לצורך חיווי לפלחי זמן קצרים במידת הצורך (לדוגמה, לטובת אمدן זמן של 10 דקות במרחב מוגן). בנוסף, במצב של אזעקה/אירוע חרום נקודתי מומלץ לאמוד גם את זמן ההגעה למרחב מוגן (במידת הצורך) באמצעות שעון עצר.

ב. מסירת מידע אישי:

- בעל פה, בשפה פשוטה, באופן ברור ואיטי.
- באמצעים חזותיים כדוגמת iPad, טלפון נייד, עט ודף.
- שימוש בכרטיסיות תקשורת ייעודיות למצב (ראה דוגמה)
- שימוש באמצעים תקשורת תומכת חליפית (איתה מגיע האדם/הילד מהבית).

דוגמה לכרטיס תקשורת לאנשים עם מוגבלות בתקשורת, או קשיים בהבנה או בהפקה של שפה:

6.

אביזרי עזר וטכנולוגיה מסייעת:

פרק זה עוסק בהיכרות עם אביזרים וטכנולוגיות שונים המשמשים אנשים עם מוגבלות וכיצד ניתן להבטיח את השימוש בהם גם בעת השהייה במחסה, כדי להבטיח מקסימות עצמאות ושגרה. הרשימות כוללות את סוגי העזרים ואת הדרכים להבטיח את תקינותם. יש לוודא עם האדם ומלוויו מראש אילו עזרים חיוניים לשימוש ושהם אכן יהיו איתו בעת הצורך. במידה וקיימים חוסרים בשל פינוי מהיר, רצוי להתקשר מראש עם גורמים המשאילים ציוד, כגון "יד שרה" ו"עזר מציון" כדי לספק אותם במהירות האפשרית.

א. אביזרים וציוד

- אביזרי ניידות: כיסא גלגלים וקביים (של המקום, לשימוש הציבור - ואילו רק לצרכי העברה ממקום למקום)
- אמצעי בטיחות: מאחזי יד, מיטות עם מעקה הגנה, כסאות מותאמים לפצעי לחץ או חוסר יציבות.
- כרטיסיות/לוחות תקשורת
- אזניות אקוסטיות
- שעוני/צמידי התראה לזמן חירום
- שמיכות כבדות
- אוהל אישי (ליצירת חוויה של פרטיות/מיסוך ויזואלי)
- כריות ובובות רכות
- חלוקה של ערכות הפגה אישיות (יצירה, משחק ופנאי נגישים ומותאמים)

ב. תחזוקה

- יש לוודא תקינות מלאה של הציוד
- מטענים מלאים וזמינים
- מלאי בטריות
- תיק כלים לתיקון ידני של מוצרים
- עריכת התנסות ותרגול קבוע לתפעול הציוד
- מחברים מותאמים למערך הגרפיה (לדוגמה: מחבר לצורך הטענה של כיסא גלגלים ממונע, ציוד רפואי).

ג. אחסון

- אחסון של תרופות
- אחסון של ציוד רפואי ייעודי

- אחסון של ציוד אישי יקר ערך (דרכונים, תכשיטים, כסף)
- אחסון של מזון ותרופות הדרושים קירור, שמירה על אי מגע עם אלרגנים שונים ועוד.
- ערכות חרום של ציוד היגיינה וציוד חלופי (מוצרי היגיינה בסיסיים, בגדים להחלפה, ציוד מתכלה כמו מגבונים, חיתולים – לכל הגילאים, בקבוקים, מוצצים תמ"ל, אינשור ועוד)
- מקומות לאחסון של ציוד הדורש הטענה (לדוגמה: כיסא גלגלים ממונע, טאבלט לילדים המשוחחים באמצעות תקשורת תומכת ועוד).

7.

הנגשה אנושית בשהות ממושכת

פרק זה עוסק בתמיכה אנושית, שהיא קריטית עבור אנשים עם מוגבלות, כאשר השגרה והסביבה משתנות. ההנגשה האנושית נועדה להבטיח את הבטיחות והמענה לצרכים הבסיסיים של האדם עם המוגבלות.

א. מתן מענה אנושי

- גיבוש צוות ניהול למחסה וצוות נותן שירות של המחסה, כולל מינוי רכז נגישות.
- גיבוש צוות 'מודיעין' שיספק מידע נגיש, יארגן את המידע בצורה נגישה וימסור אותו לתושבים בצורה מותאמת. צוות זה יספק מענה זמין לשאלות במיקום קבוע.
- גיבוש צוות רפואי/טיפולי שיוכל להעניק שירות חרומי (פיסי ונפשי)
- ושירות רפואי שבשגרה (טיפול בפצעים, סיוע בלקיחה של תרופות ועוד).
- הקמה של צוות חינוכי במחסה שיספק פעילות ומענה חינוכי לילדים ונוער במקום (מתן מידע, פעילויות הפגתיות ועוד), כולל פיתוח ערכה הפגתית כללית לזמן חירום.
- הפקדה של חולצות/וסטים ייעודיים לצוותי המחסה עם תגי שם ותפקיד ברורים.

8.

נהלים לשהות ממושכת נגישה:

- כתיבת נהלים ברורים לאופן העברת המידע במקום ברגעי חירום ושיגרה (סוג המידע, מי מעביר את המידע, באיזה אופן מעבירים את המידע, זמני מסירת המידע - עם עדיפות להגדרה של זמנים קבועים, במעגלי זמן מדודים – לדוגמה: ביום, כל שעה עגולה, בשעה 10 בלילה עדכון אחרון וכיו"ב).
- כתיבת נהלים ברורים לאופן ההתנהלות במחסה (ציוד אישי, מרחב אישי וכיו"ב)
- נהלי ההתנהלות לאורך השהייה במחסה (שמירה על מרחבים שקטים ושעות שקטות, שמירה על תוואי דרך נגיש וחופשי וכיו"ב)
- מתן מענה לעיצוב שגרת יום סדורה (זמני קימה, שעות סדורות לארוחות ולפעילויות, זמני כיבוי אורות לצורך התארגנות לשינה ועוד).
- נהלי יציאה וכניסה למרחבי חוץ.
- נהלי פינוי ברורים לשעת חירום פעילה (מי מפנה? כיצד מפנה? מי מלווה ומסייע ועוד)
- נהלי אחסון של ציוד רפואי, הטענה של ציוד רלוונטי, אחסון תרופות ועוד.
- נהלי שימוש במרחבי פעילות ומרחבי רגיעה.
- נהלים ומערכת סדורה לעריכת פעילות הפגתית, פעילות להפגת מתחים, escapism ועוד.
- נהלים לשהייה עם חיות שירות במקום (כולל התייחסות למרחב מחיה, אספקת מזון ושתייה, אזור לתנועה ולהטלת צרכים).

9.

רשימת מקורות:

- תקנות נגישות השירות (2013)
- תקנות נגישות לשירותי חירום במסגרות לאנשים עם מוגבלות (תשפא-2021)
- תקן ישראלי 1918 (חלקים 1,2,4,6)
- תקנות התגוננות אזרחית (תיקון לתקנות מ-1990, נמצא בשלב טיוטה במהלך כתיבה בימים אלו).
- תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (נגישות אירועי כינוי אוכלוסייה וקליטתה במצב חירום), שפ"ב-2022.
- מסמך פנימי: מפרט בנושא אישור הנדסי להפיכת חניון ת קרקעי למחסה ציבורי - מחלקת מיגון, פקע"ר.
- מסמך פנימי: מחסים ציבוריים – מנחה מקצועי, מרץ 2024, פקע"ר.
- המלצות ה-ADA למיפוי נגישות מרחבים מוגנים (2007)
- "[מלון אורחים](http://www.gov.il)" - כינוי וקליטת אוכלוסייה במצבי חירום מחייבים משרד ראש הממשלה (www.gov.il)
- אדמון ריק, ג. (2022). "אף אחד לא נשאר מאחור" – הגנה על זכויות אנשים עם מוגבלות בשעת חירום ובמשבר הקורונה. בתוך: מוגבלות וחברה 1 (9-21).
- ברלב, גדג', יאבו, נגר-אידלמן ורימון גרינשפן (2023). אנשים עם מוגבלות בישראל במלחמת 'חרבות ברזל', עובדות ומספרים. הוצאת מאיירס ג'וינט, ברוקדייל.

10.

קישורים נוספים – המלצות יישומיות ודוגמאות מוחשיות:

[חברת-חירום-לאנשים-עם-מוגבלות-סופי.pdf](#)

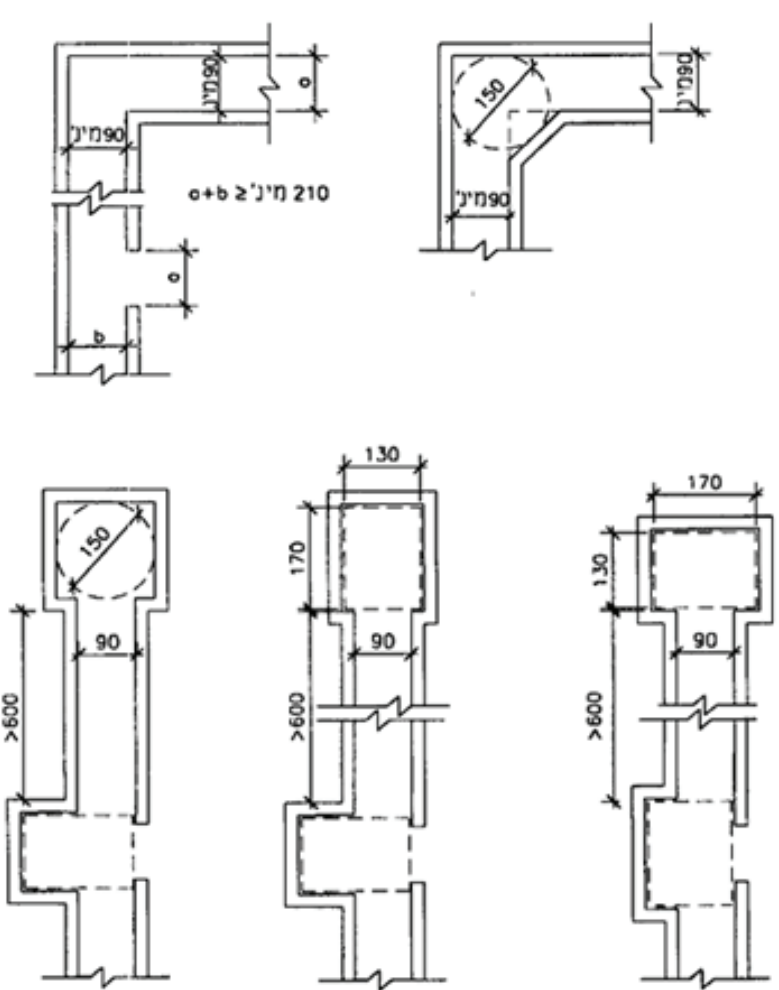
מענה לנושא המרחבים השקטים - מרחב זה נבדק במלונות המכונים בזמן חרבות ברזל ויכול לסייע באופן משמעותי בהתמודדות עם המצב - <https://www.youtube.com/watch?v=VwflCo8W20k>

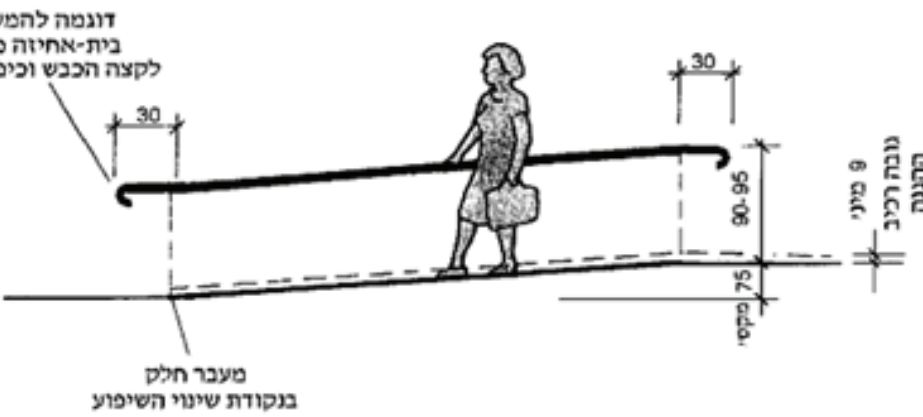
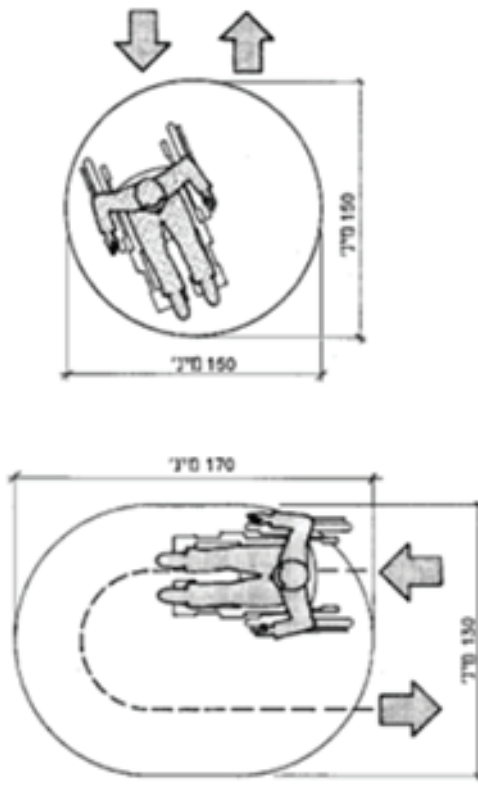
- [ADA_ShelterRequirements.pdf \(fema.gov\)](#)
- [chap7shelterprog.pdf \(ada.gov\)](#)
- [This Stackable Emergency Shelter Can Be Assembled in Under 15 Minutes | ArchDaily](#)
- [guidance_plan_ps_gpops.pdf \(fema.gov\)](#)
 - [Accessibility of collective centres | Shelter Cluster](#)
- [All-under-one-roof EN.pdf \(ifrc.org\)](#)

11.

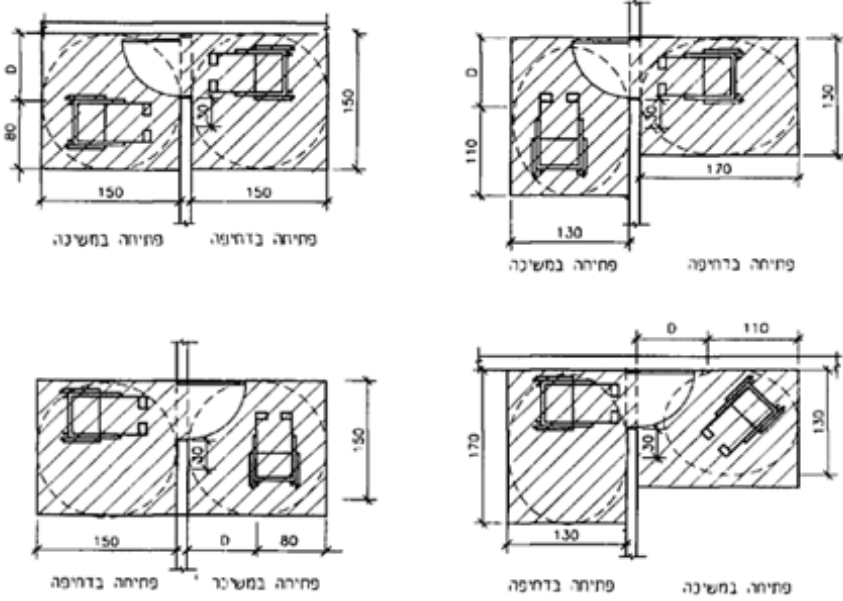
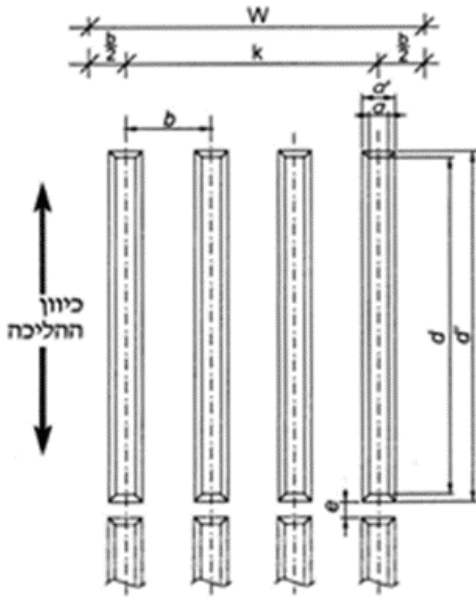
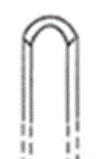
נספח הרחבה – מונחי יסוד והמלצות ליצירת תשתית מרחבית נגישה:

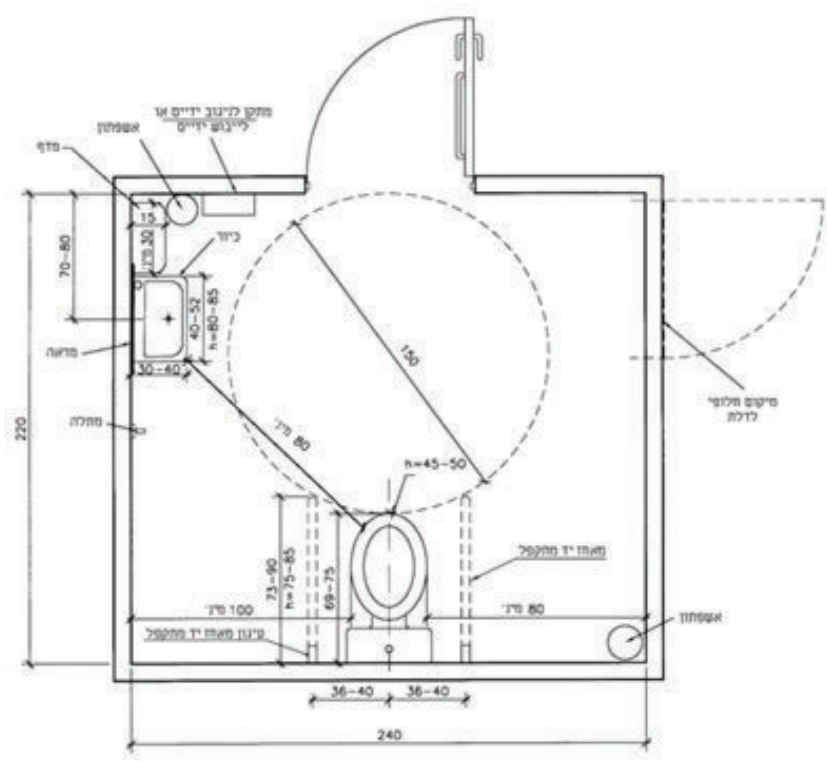
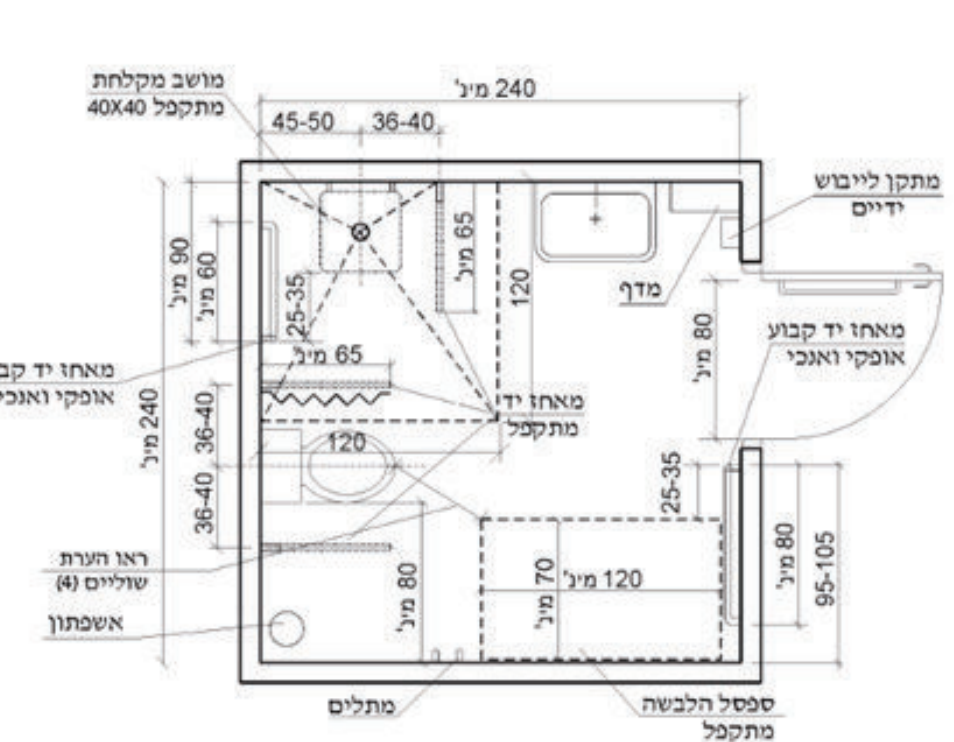
מבוסס על התקינה הקיימת בתחום, ראו קישורים רלוונטיים והרחבת קריאה ברשימת המקורות

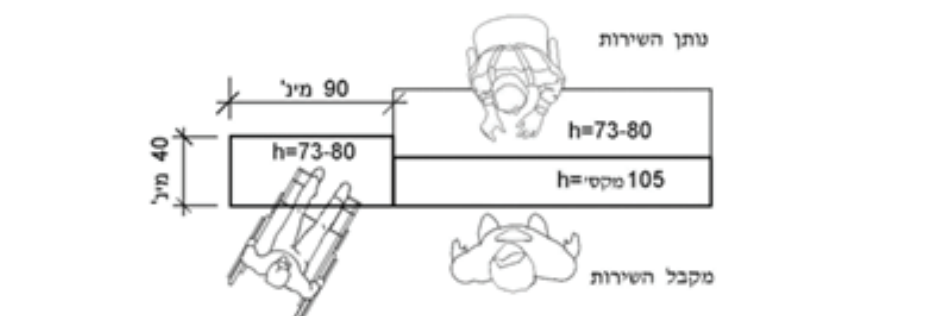
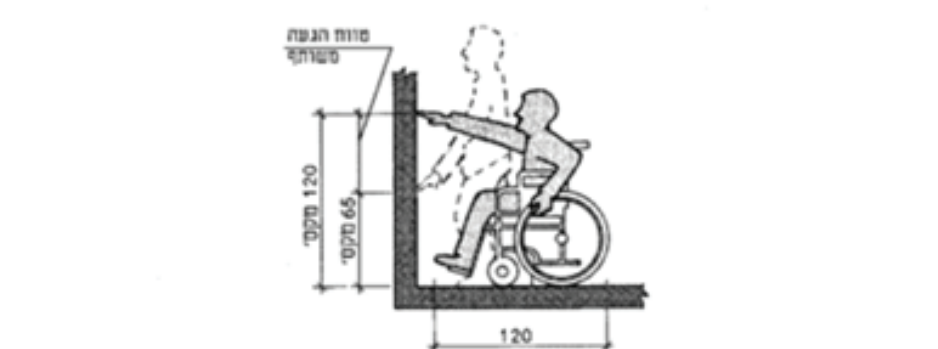
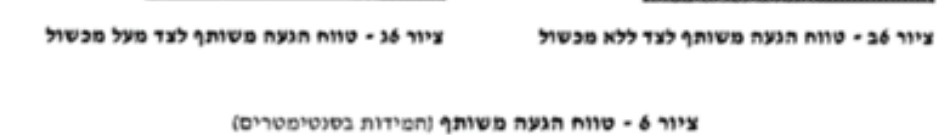
הנחיות ליישום על פי תקן ישראלי 1918	מונח
 צוור 5 - דוגמות לרוחב פרודורים ומעברים (המידות בסנטימטרים)	דרך נגישה (או מעבר נגיש) הינה, דרך רחבה מספיק וללא מהמורות או נקודות סיכון, ברוחב 130 ס"מ לפחות. דרך /כניסה למקלט בגובה אפס או רמפה נגישה במצב בו יש הפרשי גובה משמעותיים.

מונח	הנחיות ליישום על כי תקן ישראלי 1918
	ציור 6 - כבש ובתי-אחיזה בכבש (המידות בסנטימטרים) 7. 2. שטח סיבוב השטח המינימלי לסיבוב כיסא גלגלים ב-180° יהיה עיגול שקוטרו 150 ס"מ או אליפסה שמידותיה (170 x 130) ס"מ (ראו ציור 9). ציור 9 - השטח המינימלי לסיבוב כיסא גלגלים ב-180° (המידות בסנטימטרים)

מרחבי תמרון
 של: 1.5*1.5 מ"ר או
 1.3*1.7 מ"ר. יצירת
 שבילים/מעברים בעלי
 שטח מעבר חופשי
 ואפשרות תמרון חופשית
 בין מרחבי השהייה
 השונים ובתוכם.

מונח	הנחיות ליישום על כי תקן ישראלי 1918
כניסה (או יציאה) נגישה הינה כניסה בעלת מפתחי דלתות ומעברים רחבים מספיק למעבר מינימום 80 ס"מ פתח אור. *יש לזכור שבזמן חירום עוברת כמות גדולה של אנשים בזמן נתון ולכן קיימת חשיבות גבוהה להרחבת המפתחים ככל שניתן ומעבר לדרישות.	 ציור 2 - משטחי תפקוד לפני דלת סובבת (המידות בסנטימטרים)
פסי הובלה ויזואליים ומישוריים על גבי הרצפה, בדרך אל המחסה וככל הניתן לכל אורכו (בתוכו).	 3א - מבט על 3ב - חיתך אנכי 3ג - קצה מעול של סימן מוביל מטיפוס 1 (מבט על) ציור 3 - סימן מוביל מטיפוס 1

מונח	
הנחיות ליישום על פי תקן ישראלי 1918 ציור 20 – תא בית שימוש נגיש מטיפוס 2 (המידות בסנטימטרים)	תא שירותים נגיש: מלבד הגדרות המרחב הפיסי חשוב להביא בחשבון גם התייחסות ל: מאחזים, ניגודיות צבעים, אמצעי הפעלה נגשים, הבנה ברורה של מצבי השימוש בתא השירותים – תכוס/פנוי, ידיות נגישות לפתיחה ועוד.
 ציור 5 - דוגמה לתא משולב המכיל ספסל (המידות בסנטימטרים, הציור אינו לפי קנה מידה)	תא שירותים משולב נגיש: מלבד הגדרות המרחב הפיסי חשוב להביא בחשבון גם התייחסות ל: מאחזים, ניגודיות צבעים, אמצעי הפעלה נגשים, הבנה ברורה של מצבי השימוש בתא השירותים – תכוס/פנוי, ידיות נגישות לפתיחה ועוד.

מונח	הנחיות ליישום על פי תקן ישראלי 1918
עמדת קבלה/קליטה נגישה שולחן נגיש (לצורך עמדה לחלוקה שתייה ומזון)	 10א - קבלת שירות בישיבה 10ב - קבלת שירות בעמידה 10ג - מבט על - קבלת שירות בעמידה ובישיבה ציור 10 - עמדת שירות (המידות בסנטימטרים, הציור אינו לפי קנה מידה)
אמצעי הפעלה נגישים	 ציור 6א - סיוע הנגעה משותף לחזית ציור 6ב - סיוע הנגעה משותף לצד ללא מכשול ציור 6ג - סיוע הנגעה משותף לצד מעל מכשול ציור 6 - סיוע הנגעה משותף (המידות בסנטימטרים)

